

Тема: Персоніфікація різних можливостей морального вибору в образах героїв роману А. Камю «Чума». Екзистенціалістська забарвленість проблем пізнання сенсу буття в «пограничній ситуації».

Мета: довести, що роман А. Камю «Чума» - філософський твір, простежити, як герої роману вирішують проблему морального вибору в «пограничній ситуації», коли місто Оран охопила чума, відмітивши екзистенціалістську забарвленість проблем пізнання сенсу буття в цій жахливій обстановці, виховувати на прикладах виконання високого морального обов'язку.

Тип уроку: урок-дослідження.

Обладнання: портрети А. Камю, П. Пікассо, репродукція картини П. Пікассо «Герніка», текст роману А. Камю «Чума», схема «Екзистенціалізм – напрям у філософії й течія модернізму».

*«Єдине, що важливо, –
це бути людиною»*

Ріє

Проблемне запитання:

- Як зберегти світло людської душі у складній життєвій ситуації?

Словникова робота.

Хроніка – запис історичних подій у хронологічній послідовності.

Фатальність – невідворотність подій у світі.

II. Актуалізація опорних знань.

Слово вчителя. Ім'я лауреата Нобелівської премії Альберта Камю залишилося як у історії літератури, так і в історії філософії. Адже всі художні твори письменника є філософськими за змістом. А. Камю вважають одним із найвідоміших екзистенціалістів.

Бесіда за питаннями вчителя.

- Тож дайте визначення поняття «екзистенціалізм».
- Розтлумачте вислів «погранична» або «межова ситуація».
- Що означає слово абсурд, яке входить до понятійного арсеналу філософів-екзистенціалістів?
- Як Ви розумієте «абсурдність світу» за Камю?
- До якого циклу належить роман А. Камю «Чума»?
- Яку нову ідею, позитивну програму містить «цикл бунту»?

(Ідею морального опору людини абсурдному світу на відміну від «циклу абсурду», де твори оберталися навколо єдиного центру – абсурдності людського існування).

- Поясніть вислів «трагічний гуманізм» (за Камю).

III. Оголошення теми, завдання, епіграфа уроку.

Перш ніж приступити до дослідження позицій героїв роману в «пограничній ситуації», необхідно вяснити ряд питань:

- Знайдіть ознаки трьох світів роману.
(Реальний, алегоричний, філософський)
- Чи варто сприймати роман «Чума» як твір реалістичний?
(Можна, але це буде дуже примітивно. Тому що перед нами не просто історія про жахливу хворобу, яка охопила місто Оран і знищила юрби людські. Хроніка може перечитуватися в плані алегоричному. Якщо перед нами алегоричне відтворення Другої світової війни, тоді текст зберігає очевидний зв'язок із конкретною соціальною дійсністю. За словами самого письменника, явний зміст «Чуми» – це боротьба європейського руху Опору проти фашизму)
- Доведіть дану думку: «Війна, яка встановлює свої права в місті, впливає на свідомість, вчинки його мешканців. Вона визначає їхній побут: нестача харчів, довжелазні черги, обмеження в постачанні електроенергії, запровадження комендантської години».

Учитель. Отже, такого роду трактування роману не враховує і не вичерпує того, про що в ньому мовиться. Існує відоме твердження А. Камю: якщо хочеш бути філософом, – пиши роман. А перед нами не просто роман, а роман філософа-екзистенціаліста. І проблеми, які в ньому порушуються, – філософські. Тож перш чим дати відповідь на запитання: «Якщо пригадати криваве ХХ ст., то як може бути прочитана оповідь про Оранську пошесть?» – ми звернемося до репродукції картини французького живописця П. Пікассо «Герніка», яка допоможе нам довести, що роман «Чума» – це дещо більше за хроніку опору.

Демонструється портрет П. Пікассо

П. Пікало (1881 – 1973 рр.)

Кожен учень має перед собою репродукцію картини «Герніка».

Учитель. У 1937 році вся Європа з посиленою увагою слідкувала за громадянською війною в Іспанії. Там, 26 квітня, фашисти здійснили нічний наліт на маленьке місто Герніку. Це невеличке містечко з п'ятьма тисячами жителів було священним для басків, корінного населення Іспанії. В ньому зберігалися неперевершені пам'ятки його давньої культури. А головне, в ньому жили люди, які будували плани на майбутнє, люди, які просто мали право жити...

Місто було вщент зруйновано...

Саме ця подія стала поштовхом до створення П. Пікассо великого твору «Герніка», який митець написав менше, як за місяць. Темпи створення картини здаються нереальними, а розміри полотна просто колосальні: 3,5 м висотою і близько восьми шириною чорно-біло-сірого кольору.

Пабло Пікассо. „Герніка”. 1937 р.

IV. Бесіда за питаннями.

- Коли ви дивитесь на картину, які почуття хвилюють вас?
(Перш за все вражає хаос. Зображення на картині викликає біль і щем у серці, лишає пустоту в душі)
- Так, на картині хаос. А чи можна все ж таки визначити образи на ній?
(У центрі ми бачимо коня, якому дуже боляче, як і всім навколо нього, бачимо вершника, який знаходиться на землі. Нас не залишає спокійними мати з мертвою дитиною, з уст якої ми начебто чуємо нелюдські крики і стогони.)
- Які ж почуття охоплюють героїв картини?
(Агонія, гнів, відчай людей, які переживають катастрофу. Ми відчуваємо, що люди не були готові до передчасної загибелі і смерті, яка неслася з висоти. Крім того, людей охоплює трагічне відчуття смерті, яке ми бачимо на їхніх обличчях. Широко відкритий під час крику рот, очі зміщені кудись вище лоба...)
- Як ви думаєте, картина відтворює тільки іспанські події, чи її зміст виходить за рамки історії, простору та часу?
(Вона пророкувала події, яким навіть ще і назви не було. (Другу світову війну). « Герніка » – страшне звинувачення фашизму, ” – так оцінили картину сучасники.)
- Чи можемо ми назвати фашизм чумою?
(Так, зміст картини несе глибокий філософський смисл)
- Тож як може бути прочитана розповідь про Оранську пошесть?

(Розповідь про чуму може бути прочитана як символічне узагальнення катастроф ХХ ст. Перша світова війна, тоталітарні режими в Європі, СРСР, Друга світова війна, сучасні національні конфлікти...)

Отже, проблеми, порушені в романі, – філософські. Автор показує боротьбу людини зі вселенським злом. А чума у творі має узагальнене поняття, вона виступає символом зла, страшною руйнівною силою, що загрожує людському життю.

– А як ви сформулюєте проблематику прочитаного твору? Визначаючи проблематику, орієнтуйтеся на кут головних питань екзистенціалізму.

(Учні самостійно визначають проблематику твору і записують в зошити.)

Проблематика роману – переживання особистістю «пограничної ситуації», пошуків духовної опори в абсурдному світі, морального вибору.

Учитель. Отже, про моральний вибір героїв роману в «пограничній ситуації» ми сьогодні і поговоримо. А щоб перейнятися горем людей, яких спіткала чума, зрозуміти весь жах їхнього стану як внутрішнього, так і фізичного, ми на декілька хвилин відправимося до міста Орану.

– Яким місто Оран було до початку епідемії?

(«Оран – місто здорових людей. Побутові і навіть думкам його жителів властива впорядкованість. Тут годі шукати безладдя...»)

– Що ж зробила з жителями міста чума?

1. *(«Настала цілковита глухота, коли люди перестали чути і розуміти одне одного.»)*

2. *(«Вони жили лише миттєвостями і звикали до стану розпачу. Їхні почуття знебарвлювались, вони байдужіли не лише до свого оточення, а й до себе...»)*

3. *(«Доведені до відчаю оранці іноді зриваються на абсурдний бунт – здійснюють стихійні напади на охоронців міської брами, влаштовують пограбування чи навіть спалення порожніх будинків...»)*

4. *(«Мерців почали ховати кучою, гамузом...»)*

5. *(«Якось у вечері Ріє та Гран побачили під ліхтарем чоловіка, який нечутно реготав, примруживши очі.»)*

«Скоро в нашому місті будуть всі божевільні,» – прокоментував Ріє.»

IV Робота в групах.

Завдання: дослідити позицію героїв роману у «пограничній ситуації», коли місто Оран охопила чума.

I група досліджує позицію доктора Ріє.

II група досліджує мотиви, які привели Тарру до групи боротьби з чумою.

III група досліджує позицію журналіста Раймона Рамбера.

IV група досліджує зміни у світогляді отця Панлю.

V група аналізує вибір і позицію Грана.

(Учні самостійно записують висновки щодо позиції того чи іншого героя).

Доктор Ріє.

– Чи усвідомлював Ріє приреченість своїх діянь?

(Так, усвідомлював, але боровся. Він намагався зберігати надію у безнадійному світі.)

– Доведіть дану думку цитатою.

(«Те, що слушно відносно хвороб світу сього, слушно і щодо чуми. Коли бачиш, скільки біди і горя приносить чума, треба бути божевільним сліпцем або просто негідником, аби примиритися з чумою...»)

– Отже Ріє не вірить у власну всемогутність. А яка ж риса допомагає йому боротися?

(«Єдина зброя проти чуми – це чесність... Бути чесним – значить робити свою справу...»)

– Поміркуйте, з яким із трьох світів роману співвідносяться ці думки Ріє:

(«Я не знаю, ні що мене чекає, ні що буде по всьому цьому. Зараз є хворі, і треба їх лікувати. Роздумувати вони будуть потім, і я з ними також. Але найпильніша справа – лікувати їх. Я бороню їх, як умію, та й усе.»)

– Наприкінці твору народ радіє закінченню епідемії. А про що думає лікар в цей момент?

(«Бацिला чуми ніколи не вмирає, ніколи не щезає. Настане день, коли на лихо і в науку людям чума розбудить пацюків і пошле їх конати на вулицях щасливого міста.»)

– Чи є лікар Ріє переможцем у двобої з чумою?

(Ні, просто йому вдалося вистояти і здобути певні знання і пам'ять ...)

- Так в чому ж бачить свій моральний обов'язок Ріє?
(У допомозі тим, хто страждає. І сприймає допомогу як буденну роботу.)

Жан Тарру – помічник Ріє і ще один оповідач у творі.

- Який шлях Тарру до святості у цьому світі?
(Шлях – до святості без Бога.)
- Чи спізнався він з чумою до того, як опинився в Орані?
- Прокоментуйте діалог: „Рамбер поглянув по черзі на своїх гостей і спитав:
– А от ви, Тарру, здатні ви померти задля кохання?
– Не знаю, але думаю, що зараз ні.
– Отож то й воно. Але ж ви здатні померти за ідею, то й голим оком видно...”
- Яка, на вашу думку, життєва позиція Тарру?

Журналіст Раймон Рамбер

- Чому Рамбер вирішує працювати разом з Ріє?
«Ви не проти, щоб я працював з вами, поки мені не трапиться нагода вибратися з міста?»
- В чому різниця між «чужий» і «тутешній» в розумінні Рамбера?
(„Я колись думав, що чужий у цьому місті і мені тут у вас нема чого робити. Але тепер, коли я бачив те, що бачив, я відчуваю, що я теж тутешній, хочу я цього чи не хочу. Це історія стосується однаково нас усіх...”)
- Заради чого, на вашу думку, зреклися щастя Ріє та його односторонності?

Вчений - єзуїт отець Панлю.

- Зачитати та проаналізувати дві проповіді отця та з'ясувати, в чому їх протилежність.
- Як сприймає отець Панлю чуму?
(Як кару Божу, що приборкує сліпих і сповнених гордині. На його думку, чума – це спосіб відділити зерна від половин, праведних від грішних. Пошесть сприймається ним як шлях до вищого буття. Засмучений смертю безвинного хлопчика, отець закликає любити все, що не можна досягнути розумом...)
- Висловіть свої думки щодо позиції Панлю.

Службовець мерії Жозеф Гран.

- Розкрити риси характеру Грана, який народився на світ лише для того, щоб виконувати скромну, але дуже корисну роботу на посаді позаштатного службовця.

V Висновки та узагальнення.

- В чому, на вашу думку, полягає ідея морального вибору персонажів «Чуми»? Чи була марною їх боротьба проти цієї епідемії?
- В чому полягає „трагічний гуманізм” бунту героїв Камю?
- Як зберегти світло людської душі у складній життєвій ситуації?
- Насамперед, бути людиною. Чесно робити свою справу. Адже від нас залежить, яким буде життя. І якщо ви хочете, щоб світ став кращим, почніть із себе. Намагайтесь в першу чергу стати самому такою людиною, яку вважаєте взірцем. Поводьтесь з оточуючими так, як би ви хотіли, щоб вони поводитися з вами. А щодо позиції А. Камю, то вона чітко сформульована італійським поетом Е. Монтале: «Нігілізм Камю не виключає надії, не звільняє людину від розв'язання складної проблеми: як жити і померти гідно.»

VI Домашнє завдання. Написати міні-твір «Що має робити людина, яка розуміє, «що чума-нескінченна поразка?»

Урок позакласного читання. 11 клас.

Тема. Любов у житті та творчості Бориса Чічібабіна.

Мета: познайомити учнів з особистістю поета Бориса Чічібабіна, з основними періодами його життя, прослідкувати, яке місце у житті поета посідає любов та як це почуття описано у його творчості; розвивати навички аналізу поетичного твору, виховувати любов до поезії, моральні якості учнів.

Тип: урок-усний журнал.

Обладнання: портрет Бориса Чічібабіна, копії фотографій, репродукція картини Г. Курбе „Закохані”, грамзапис пісні „Кохана” (слова І. Бараха, музика І. Поклада.)

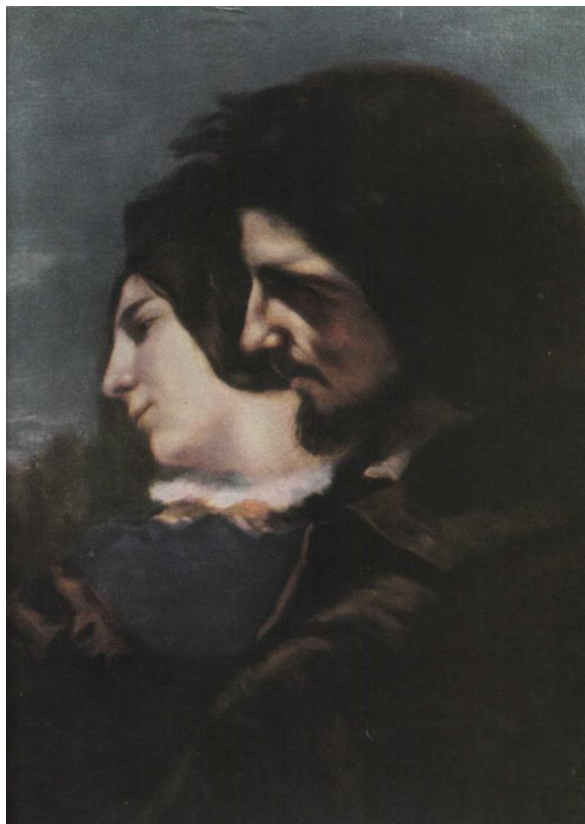
*Вечная музыка мира – любовь,
вечное чудо любви.*

Б. Чічібабін.

Хід уроку

I. Вступне слово вчителя.

Подивіться на репродукцію картини французького художника XIX ст. Г. Курбе „Закохані”.

Г.Курбе Закохані. 1844-1845 рр.

Романтичною піднесеністю, легкістю, глибиною почуттів віє від цієї закоханої пари. Здається, ними керує щось неземне, загадкове, святе. Так, бо кохання облагороджує людину. Для закоханих прекрасне все довкола: і природа, і людина, і життя зі всією складністю і непередбачуваністю. Удвох легше переборювати труднощі, легше дістатися до земних та духовних висот...

Любов до рідної землі, любов до природи, любов до життя, любов до ближнього, кохання чоловіка та жінки... Все на світі про любов. Любов – сила, яка об'єднує людей, те, на чому ґрунтується духовне життя кожної людини. Любов і краса є символом існування людей на землі.

“Тайна ся великая єсть...” – повторюємо ми часом давню, високу формулу про любов.

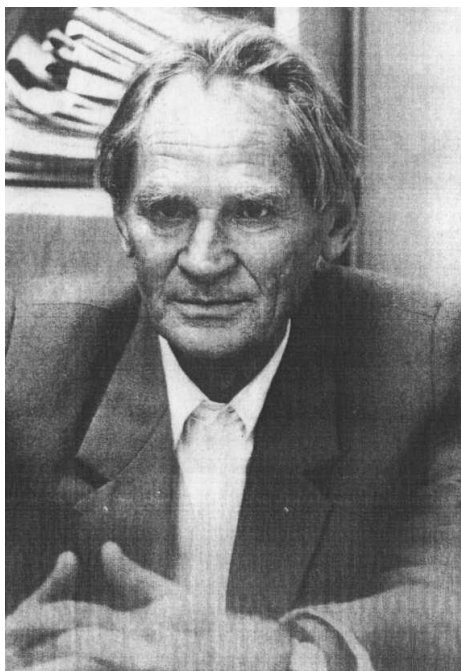
Так, це все-таки тайна. І вона справді велика. Ця тайна виразно живе як у поезіях, так і в листах до наречених...

Тимофій Миколайович Грановський в одному листі до коханої розповідає: душа його така нею переповнена, що він, уже закінчивши листа, не засипав його піском, а полив... чорнилом – переплутав від хвилювання пісочницю з чорнильницею. Він писав про це коханій жінці через десять років після того, як вона стала його дружиною. Але наречену він бачив у ній до останніх днів.

... Вони (Дідро і Софія Волан) часто розлучалися надовго і водночас не розлучалися ніколи. Він страшенно за нею нудьгував, але кожної миті відчував її поряд. Він розповідав їй у листі про все на світі. Та, власне, розповідав про одне – про свою любов...

“... хіба я можу коли-небудь позбутися страждань, доки не побачу вас? Проте я не нарікаю, бо вони пов'язані з вами. Не переповнюйте більше своїх листів зайвими словами і не пишть мені, щоб я пам'ятала вас. Я не можу забути вас...” (Маріана Алькафорато – Шевальє де Шамільї)

“Великая любовь моей душе дана...” – ці віршовані рядки належать Б. Чічібабіну, з особистістю якого ми сьогодні познайомимося.

Борис Олексійович Чічібабін (9.01.1923 - 15.12.1994)

II. Повідомлення теми і мети уроку.

Проблемне завдання.

- Довести правдивість вислову Б.Чічібабіна:
”Те, про що я написав ,– це і є моє життя.”

III. Інтерв’ю з уявним Борисом Чічібабіним.

- *Скажіть, яким чином місце Вашого народження пов’язане з Полтавщиною?*

Б. Чічібабін. Так, я народився в 1923 році у м. Кременчуці. Батьки мої в цей час проживали в Харкові, але мати, Наталія Миколаївна Чічібабіна, на момент мого народження приїхала до своїх батьків, у будинку яких я і народився.

- *Розкажіть про свої дитячі та юнацькі роки.*

Я ніколи не бачив свого батька. Моє прізвище Полушин, прізвище вітчима, який мене усиновив. Він був військовослужбовцем, тому сім’я часто мінjala міста. У дитинстві я жив у Кіровограді, потім дуже довго на Харківщині. Закінчив школу у 1940 році в Чугуєві, а в 1941 почалася війна. З 1942 року служив у авіаційних частинах Закавказького фронту аж до закінчення війни.

- *Як склалася ваша доля після війни?*

Після демобілізації в червні 1945 року вступив до Харківського університету на філологічний факультет. Я склав екзамени за два курси, хотів через рік перейти на третій, але мені не пощастило закінчити жодного: в червні 1946 року був

заарештований. Коли мене запитують: за що? – я відповідаю: ні за що, як і більшість в ті часи. “За антирадянську агітацію”, як було сказано у вирозі Особливого засідання. Мене засудили на п’ять років. Термін на той час сміхотворний. Це зайвий раз підкреслює, що арештований я був ні за що. Всі п’ять повністю років я відсидів – Вятлаг – і вийшов ще при житті Сталіна, в 1951 році.

IV. Учитель.

Так, Чічібабін визначив початок своєї поетичної творчості 1946 роком. Це один із найскладніших і разом з тим найвизначніших періодів у житті поета.

Перебування у таборах не посіяли в його душі зла, ненависті. Звичайно, був і душевний біль, і розчарування. І раптом серед них:

Пока хоть один безутешный влюблённый,
Не зная до седин мне любви разделённой.
Чтоб в каждом доме было чудо и смех, –
Пусть мне одному будет худо за всех.

Не підкосили поета тяжкі роки, і він подарував свою любов усьому світу, відкрив душу назустріч любові.

Важко поету, але своє спасіння він бачить в любові, в любові до людей:

Люди – радость моя,
Вы, как неуходящая юность, –
Полюбите меня,
Потому что и сам я люблю вас,
Не жалейте ж огня,
Протяните на дружбу ладоши.
Полюбите меня,
Чтобы мне продолжаться подольше,

1960 р.

Як би ми не намагалися роз’єднати поняття – особистість Чічібабіна і поет Чічібабін, але вони нероздільні, і одне доповнює інше.

Учень-біограф. Перебуваючи у таборі, Борис Олексійович дуже хворів. Втрачав свідомість, йшла горлом кров, були серцеві напади. Але його рятували друзі. А ще від смерті Чічібабіна врятувала жінка, яка багато зробила для нього: давала йому легшу роботу, лікувала його, допомагала, будучи при цьому дуже хворою. Це була начальниця, Клава Поздєєва. Яке почуття керувало нею, коли вона зовсім безкорисливо, від щирого серця, доброзичливо надавала допомогу Борису Олексійовичу? Любов,

дружба, чи бажання просто пожаліти людину? Нам не відомо. Але чи був би у нас Борис Чічібабін, коли б не було жінки, яка зустрілася в потрібному місці, в потрібний час і протягла руку допомоги. „Боря ж не міг залишити без вдячності це, він дуже цінив її ставлення до нього. Тому він привіз її звідти до нас додому, щоб поміняти клімат, підлікувати. Пройшло небагато часу. І раптом не входить, а вбігає Боря і викрикує декілька разів: „Мамо, Клава виходить заміж!..” Він так радів цій події”, – згадує сестра поета Лідія Гревізирська.

Чи любив поет цю жінку? Ніхто не знає. Немає жодного вірша, викликаного її образом, немає спогадів поета про неї.

У подальшому житті Борис Чічібабін переживає радощі і невдачі, душевне піднесення і розчарування, біль, самотність. Працював і бухгалтером, і робітником, і майстром матеріальної служби Харківського трамвайно-тролейбусного управління. За цей час і в особистому житті поета відбулися зміни. Він поєднує свою долю з паспортисткою Матильдою Федорівною Якубовською.

Публікація поезій в журналі „Знамя”(1958 р.), проводяться літературні вечори („середі”), знайомство в Криму з Маршаком... На початку 60-х рр. довгий час живе в Москві, працює над збіркою „Молодість”. Знайомиться з видатними поетами. Підтримує теплі стосунки з Маршаком.

У 1963р. вийшли перші книги - одночасно в Москві і Харкові. У Москві – збірка „Молодість” („Советский писатель”), у Харкові – збірка „Мороз і сонце” („Прапор”)

У 1964-1966р.р. Б. Чічібабін – керівник літературної студії при будинку культури працівників зв’язку. (Звільнений негласно за вимогою КДБ, формально – за скороченням штатів. Після закриття студії Чічібабін залишився без заробітку).

А що ж далі? 16 червня 1966р. поет зарахований у Спілку письменників СРСР, у 1973р. – звільнений, у 1988р. – поновлений.

Учень-літературознавець. Матильда Федорівна Якубовська. Мотік, як називав її поет. Не будемо вникати в думки та судження знайомих, скажемо одне: з цією жінкою поет розділяв на протязі 13 років радощі і печалі...

Поет Л. Тьомін, М. Якубовська, Б. Чічібабін. Поч. 60-х рр.

Кто, как не ты, тоску мою утешит,
Когда, листву мешая и шумя,
Щемящий ветер борозды расчешет
И затрещит роса, как чешуя?
Я не замёрзну в холоде декабрьском
И не состарюсь в тёмном терему,
Всем гулом сердца, всем моим дикарством
Влюбленно верен свету твоему .

На честь Матильди Федорівни був написаний чи не найкращий російський любовний романс кінця ХХ століття.

Когда весь жар, весь холод был изведен,
и я не ждал, не помнил ничего,
лишь ты одна коснулась звонким светом
моих дорог и мрака моего.

В чужой огонь шагнула без опаски
и принесла мне пряные дары.
С тех пор иду за песнями запястий,
где все слова значимы и добры.

Моей пустыни холод соловьиный,
и вечный жар обветренных могил,
и небо пусть опустятся с повинной
к твоим ногам, прохладным и нагим.

Побудь ещё раз в россыпи сирени,
чтоб тёмный луч упал на сарафан,
и чтоб глаза от радости сырели,

и шмель звенел, и хмель озоровал.

На свете нет весны неизносимой:
в палящий зной поляжет, порыжев,
умрут стихи, осыплются осины,
а мы с тобой навеки в барыше.

Кто, как не ты, тоску мою утешит,
когда, листву мешая и шумя,
щемящий ветер борозды расчешет
и затрещит роса, как чешуя?

Я не замёрзну в холоде декабрьском
и не состарюсь в тёмном терему,
всем гулом сердца, всем моим дикарством
влюбленно верен свету твоему.

Учень-літературознавець Нам не дізнатися, якою була Матильда Якубовська, але щось же підказувало поету писати ніжні, теплі слова в її адресу:

Нет, ты мне не жена.
Я слово слаще знаю.
Ты вся, как тишина, —
Телесная, лесная.
Наш дом открыт для всех,
Лишь захоти остаться,
В нем не смолкает смех
И не скучает счастье.
О музыка и зной
Тех слов, что ты мне шепчешь
Пастушкой ночной
Поступков сумасшедших!..

Нет, ты мне не жена,
Бродяжка и бесёнок,
Ты вся отражена
В глазах моих бессонных.
Ты – пролесок лесной,
И мёдом дальних пахот,
Дымящейся весной
Твои ладони пахнут.
Коснись моей листвы,
Кружись певучей пчелкой
И жизнь мою лишь ты
Переправляй и черкай.

Я губ твоих желал,
Как простоты и света.
Нет, ты мне не жена,
И песенка не спета.

1961 р.

Поет кохає, оспівує прекрасне почуття – любов. А тому такий відкритий і довірливий у своєму признанні:

Все деревья, все звезды мне с детства тебя обещали.
Я их сам не узнал. Я не думал, что это про то.
Полуночица, умница, черная пчелка печали,
Не сердись на меня. Посмотри на меня с добротой.

Как чудесно и жутко стать сразу такими родными!
Если только захочешь, всю душу тебе отворю,
Я твержу как пароль каждым звуком хмелящее имя,
Я тревожной порой опираюсь на нежность твою.

Не цветными коврами твой путь устилала усталость,
Окаянную голову северный ветер сечет.
Я не встречу с тобой. Я с тобой никогда не расстанусь.
Отдохни в моем сердце, покуда стучится ещё.

Задержись хоть на миг – ты приходишь с таким опозданьем.
Пусть до смерного часа осветит слова и труды
Каждый жест твоих рук, обожженных моим обожаньем.
Чудо жизни моей, я в долгу у твоей доброты.

1962 р.

Відчуття любові поєднується з відчуттям гармонії та краси в природі, яка вселяє бажання жити, породжує почуття радощів,

викликає мрії. Вона окрилює душу закоханого, збагачує її, лікує, дарує почуття неперевершеної радості спілкування з коханою:

Во мне проснулось сердце эллина.
Я вижу сосны, жаб, ежа
И радуюсь, что роща зелена
И что вода в пруду светла,

Благословенны дни безделия
С подругой доброй средь дубрав,
Когда мы оба, как бестелые,
Лежим, весь бор в себя вобрав.

Скорей, любимая, приблизься,
Я этот мир тебе дарю.
Я в нем ценил лесные листья.
И славил зелень и зарю.

Счастливый, брошусь под деревья,
Да в них дыханье обрету
К земле высокое доверье,
Гармонию и доброту.

Учень-літературознавець Так в чому ж розгадка таємниці кохання? Людині говорять про невідповідність, роз'єднаність з коханою, а він кохає, обоготворює, оспівує... Намагається переконати друзів і знайомих, довести, що його бачення подруги життя ближче до Божественної правди, чим думка та бачення оточуючих.

Але що б там не було, але все частіше в цей період з'являються вірші, пронизані сумом, розчаруванням, душевним болем... Поет пише сонети, у яких чітко вимальовується його внутрішній стан.

1. Паруса

Есть в старых парусах душа живая.
Я с детства верил вольным парусам.
Их океан окатывал, вздувая,
и звонкий ветер ими потрясал.

Я сны ребячьи видеть перестал
и, постепенно сердцем остывая,
стал в ту же масть, что двор и мостовая,
сказать по-русски – крышка парусам.

Иду домой, а дома нынче – стирка.
Душа моя состарилась и стихла.

Тропа моя полынью поросла.

Мои шаги устали и неловки,
и на простой хозяйственной веревке
тряпьем намокшим сохнут паруса.

Запитання до учнів:

- Який художній прийом допомагає нам відчувати внутрішній стан ліричного героя?

(Прийом метафори допомагає нам побачити пустоту душі поета, сірість життя, незадоволення ним).

Учень – літературознавець Щирість світлого почуття кохання набуває драматичності.

3. Постель

Постель – костёр, но жар её священной:
на ней любить, на ней околевать,
на ней, чем тела яростней свеченье,
душе темней о Боге горевать.

У лжи ночной кто не бывал в ученье?
Мне всё равно – тахта или кровать.
Но нет нигде звезды моей вечерней,
чтоб с ней глаза не стыдно открывать.

Меня постель казённая шерстила.
А есть любовь черней, чем у Шекспира.
А есть бессонниц белых канитель.

На свете счастья – ровно кот заплакал,
и, ох, как часто люди, как на плаху,
кладут себя в постылую постель.

Все гостріше відчувається та відстань, яка роз'єднує двох
недавно ще закоханих людей, і чути крик душі поета.

7. Хорал

Дай заглянуть в глаза твои ещё хоть.
Скажи хоть раз, что ты была не сном...
Под сапогами, чёрными, как деготь,
кричит заря в отчаянье смешном.

Святые спят. Их плачем не растрогать.
Перепились на пиршестве ночном.
Лишь чей-то возглас: «Господи, начнём!»
И детский крик. И паника. И похоть.

На небесах горит хорал кровавый.
Он сбрасывает любящих с кровати.
Он сбрасывает стены, грозен и коряв.

Кричит в ночи раздавленное детство,
и никуда от ужаса не деться,
пока гремит пылающий хорал.

Так. Доля диктує своє. Не можна нічого змінити. На душі печаль. Поета переслідує самотність.

У кінці 60-х рр. Б. Чічібабін зізнався, що відчуває себе у творчому безвиході, почуває себе самотнім, його до краю замучене серце рветься на свободу. Це творча і особиста драма вилилася у віршах „Живу на даче. Жизнь чудна” і „Сними с меня усталость, мать Смерть”

Живу на даче. Жизнь чудна.
Свое повидло...
А между тем еще одна
Душа погибла.

У мира прорва бедолаг,-
О сей минуте
Кого-то держат в кандалах,
Как при Малюте.

Я только-только дотяну
Вот эту строчку,
А кровь людская не одну
Зальет сорочку.

Уже за мной стучатся в дверь,
Уже торопят,
И что ни враг – то лютый зверь,
Что друг – то робот.

Покойся в сердце, мой Толстой,
Не рвись, не буйствуй,-
Мы все привычною стезей
Проходим путь свой.

Глядим с тоскою, заперты,
Вослед ушедшим.
Что льда у лета, доброты
Просить у женщин.

Какое пламя на плечах,
С ним нету сладу, -
Принять бы яду натошак,
Принять бы яду.

И ты, любовь моя, и ты –
Ладони, губы ль –
От повседневной маеты
Идешь на убыль.

Как смертью веки сведены,
Как смертью – веки,
Так все живем на свете мы
В Двадцатом веке.

Не зря грозой ревет Господь
В глухие уши:
Бросайте все! Пусть гибнет плоть.
Спасайте души!

Запитання до учнів

- Як дана поезія передає внутрішній стан поета?

Учень – літературознавець Життя не радує поета. Любов покинула душі закоханих. Залишилась пустота і самотність. І поет пише, підсумовуючи своє життя з дружиною.

Уходит в ночь мой траурный трамвай.
Мы никогда друг другу не приснимся.
В нас нет добра, и потому давай
простимся.

Кто сочинил, что можно быть вдвоем,
Лишившись тайн в пристанище убогом,
В больном раю, что, верно, сотворен
не Богом?

При желтизне вечернего огня
Как страшно жить и плакать втихомолку.
Четыре книжки вышло у меня.
А толку?

Я сам себе растлитель и злодей,
И стыд и боль как должное приемлю
За то, что все придумывал – людей
И землю.

А хуже всех я выдумал себя.

Как мы в ночах прикармливали зверя,
Как мы за ложь цеплялись не любя,
Не веря.

Как я хотел хоть малое спасти.
Но нет спасенья, как прощенья нету.
До судных дней мне тьму свою нести
по свету.

Я все снесу. Мой грех, моя вина.
Еще на мне и все грехи России.
А ночь темна, дорога не видна...
Чужие...

Страшна беда совместной суеты,
И в той беде ничто не помогло мне.
Я зло забыл. Прошу тебя: и ты
Не помни.

Возьми все блага жизни прожитой,
По дням моим пройди, как по подмостью.
Но не темни души своей враждой
и злостью.

1967 р.

Так, поет готовий відповідати за все сам, не спираючи ні на кого свою вину, нікого не звинувачуючи, ні на кого не тримати зла, ненависті, образи.

Ось звідки ця молитовна інтонація в його незабутній поезії.

Сними с меня усталость, мать Смерть.
Я не прошу награды за работу,
но ниспошли остуду и дремоту
на моё тело, длинное как жердь.

Я так устал. Мне стало всё равно.
Ко мне всего на три часа из суток
приходит сон, томителен и чуток,
и в сон желанье смерти вселено.
Мне книгу зла читать не вмоготу,
а книга блага вся перелисталась.
О мать Смерть, сними с меня усталость,
покрой рядком худую наготу.

На лоб и грудь дохни своим ледком,
дай отдохнуть светло и беспробудно.
Я так устал. Мне сроду было трудно,

что всем другим привычно и легко.

Я верил в дух, безумен и упрям,
я Бога звал – и видел ад воочью, -
и рвётся тело в судорогах ночью,
и кровь из носу хлещет по утрам.

Одним стихам вовек не потускнеть,
да сколько их останется, однако.
Я так устал! Как раб или собака.
Сними с меня усталость, мать Смерть.

1967 р.

Поет звернувся до смерті, прийняв її і пройшов через неї. Померло смертне, безсмертне залишилось. Поет знаходить себе, присягаючи Пушкіну і Лермонтову, Блоку і Пастернаку, Мандельштаму і Цвєтасвій. Але не тільки безсмертні генії допомогли Борису Чічібабїну вижити, не зламатися під гнітом розпачу. Честь і хвала Жінці, яка полюбила Поета. І він відповів їй також взаємністю. Любов на все життя, Кохання до останньої хвилини... Про неї він пише десятки сонетів, немов сучасний Петрарка, і прямо вказує на її значення в особистій долі.

Не льну к трудам. Не состою при школах.
Все это ложь и суета сует.
Король был гол. А сколько истин голых!
Как жив еще той сказочки сюжет.

Мне ад везде. Мне рай у книжных полок.
И как я рад, что на исходе лет
не домосед, не физик, не геолог,
что я никто – и даже не поэт.

Мне рай с тобой. Хвала Тому, кто ведал,
что делает, когда мне дела не дал.
У ног твоих до смерти не уныл,

не часто я притрагиваюсь к лире,
но счастлив тем, что в рушащемся мире
тебя нашел – и душу сохранил.

1969...1972 pp.

Так хто ж вона, ця Жінка, яка допомогла поету вийти з прірви? Нею стала земна Жінка, ідеал Вічної жіночності Лілія Семенівна Карась.

„Ты во спасенье мне родилась...” Ліля Карась. Москва 1971р.

В „Мыслях о Главном” поет зізнається: „ На початку 70-х я пережив велику і грізну духовну катастрофу, втрату того, що довгі роки були для мене цінностями і святинями. Земля пішла з-під моїх ніг, перед очима відкривалась прірва. Від самогубства чи божевілля мене врятувала любов до жінки, яку звати Ліля і з якою я з того часу не розлучаюсь”.

На сердце красится боль и досада.
Милым лицом твоим весь озарясь,
только с тобою изыйду из ада,
Лиля Карась.

Прелесть примет твоих неуловима.
Ты во спасенье моё родилась.
С верой шепчу твоё светлое имя,
Лиля Карась.

Жизнь твою стиснули робость и жалость
страхом беды повседневно казнясь,
тайной мечтанья в ночах освежалась
Лиля Карась.

В шуме вражды беззащитен и странен
лик твой иконный, но братством гордясь,
рады деревья в бору, что сестра им
Лиля Карась.

Кончатся сроки раздумий и странствий
хватятся правнуки: как ты звалась?
Встретимся травами. Шепотом: - Здравствуй,
Лиля Карась.

Только с тобой – до последней одышки,
по бездорожию, злу не корясь, -
в шапочке вязаной, в старом пальтишке
Лиля Карась.

А как уйду, от разлуки избавлен
горечью вея да прахом курясь,
будем вовеки: Борис Чичибабин –
Лиля Карась.

Запитання до учнів.

- В чому поет бачить своє щастя ?

(Поет впевнений, що з цього моменту і назажди його життя буде пов'язане з милою посмішкою коханої, що разом з нею він буде до останньої хвилини життя. Освідчення щирі, по-дитячому наївні, правдиві, спонукають серце читача чи слухача трепетати і разом з тим радіти за поета. Бо, дійсно, ввійшовши в життя поета у жовтні 1967 року, Лілія Карась стає вірною подругою до кінця його життя.)

Учень-літературознавець. „Вперше я побачила Бориса Чичибабіна на вечорі поезії в Харківському Центральному лекторії

в 1963 році. Він зразу звертав на себе увагу, високий, поривчастий...”

„ Через деякий час ми зустрілись випадково пізньої осені 1967 р. Кудись діявся енергійно-радісний вираз обличчя, весь він був втомлений, душевно зламаний. Він впізнав мене. Прочитав вірші. Моє хвилювання його приємно вразило. Він провів мене до роботи і попросив дозволу зустрітися ввечері . Я погодилась. З того дня ми стали зустрічатися кожного дня, Борис напише пізніше, що тоді я врятувала його. Вірю, що так і було. На все Божа воля, ” – згадує Лілія Семенівна.

Возлюбленная! Ты спасла мои корни!
И волю, и дождь в ликовании пью.
Безумный звонарь, на твоей колокольне
в ожившее небо, как в колокол, бью.
А потому
На благодарный пир полмира позову,
навстречу счастью засвечу ресницы,-
и ничего мне больше не приснится:
и ад, и рай – всё было наяву.

(Звучить пісня « Кохана » слова І. Бараха, музика І. Поклада.)

Учень-літературознавець. Як бачимо, в життя Бориса Олексійовича ввійшла, як дар Божий, Лілія Семенівна – сама поет, молода, близька йому за почуттями, за колом інтересів, готова все своє життя перетворити у служіння Поету, Коханому, Вчителю.

„Яке радісне почуття пов’язувало Бориса і Лілію! Це було повне поєднання душ, благословенний союз. Борис писав про любов, як дихав, – природно, просто і дуже глибоко ”, – згадує поетеса Зінаїда Міркіна.

Сонет 15

Мне о тебе, задумчиво-телесной,
Писать – что жизнь рассказывать свою.
Ты – мой собор единственный, ты – лес мой,
В котором я с молитвою стою.
Ты – все чем я дышал в родном краю:
полынь полей, мед пасеки небесной,
любовь к добру, и ужас перед бездной,
и в черный час презренье к холую.

Вся жизнь моя. Как мне вместить всё это
в один пролёт мгновенного сонета,

Не пропустив, не предав нічого,
чтоб ты, как мир, воскресла белой ранью,
как божество, доступное желанью,
как вышних чар над бранным торжеством.

Лілія Карась і Борис Чічібабін

Учень-літературознавець. „Бог подарував Борису Лілію. Божий дар залишався з Борисом до останніх його днів”, – відзначав Григорій Померанц

Візьмемо сміливість на себе і продовжимо... Якщо любов Бориса Чічібабіна – дар Божий, то його, цей дар, очевидно, потрібно заслужити. Значить, земні справи людини відповідають Божим законам. І він, Всевишній, посилає йому нагороду-зустріч зі своєю половиною. Будемо вірити, що таке чудо відбулося і з Борисом Чічібабіним, що його кохання йому подарував Бог, і поет радіє дару, як язичник, і дякує Богу, як християнин. І просить Бога благословити, зміцнити віру і наставити на істинний шлях.

О Гименей – Христос, о нежный Гименей !
Благослови двух душ бесстрашную единость,
Наставь и укрепи, слепи, смешай, сведи нас
в убожестве Твоём, – в духовности Твоей

І прымае поет шасливе кохання як причастя, як Боже
благословення:

Сонет №7

Твоё лицо светло, как на иконе,
ты в зное снов святишься, как река.
Хвала тебе! Крылаты наши кони.
Как душен век! Как Вечность коротка!

Мне без тебя – ни вдоха, ни глотка.
О, сколько жара тайного в тихоне!
Стыдишься слов? Спроси мои ладони,
как плоть твоя тревожна и гладка.

Отныне мне вовек не будет плохо.
Не пророню ни жалобы, ни вдоха,
и в радость боль, и бремя – благодать.

Кто приникал к рукам твоим и бёдрам,
тот внидет в рай, тому легко быть добрым.
О, дай Господь, всю жизнь тебя ласкать!

Сонет №6

Люблю твоё лицо. В нем каждая черта –
от облачного лба до щекотных ресничек –
стесняется сказать, как ландышно чиста
душа твоя, сестра деревьев и лесничих.

Тому, кто чист душой, привычна нищета.
Для бывших бунтарей мы нищие из нищих.
Но ты, не помня зла беспечностью казнишь их.
Перед лицом твоим не страшно ни черта.

Люблю в него смотреть с наивностью сектанта.
Когда читаешь вслух Гомера или Данта,
ты всей душою там, в их думах дома ты.

Но тихо льётся ночь в древесные стаканы,
и ласк твоих труды медлительно – медвяны,
и прелести твое не надо темноты.

Учень-літературознавець. „У поезії Чічібабіна немає прірви між царством Афродіти і царством Христа. Все, що від кохання, – Боже,” – відзначає Померанц .

Ты в снах любви, как лебедь, белогруда,
Но и слепым душа в тебе видна.
Все женщины прекрасны. Ты одна
божественна и вся добро и чудо,
как свет и высь. Я рвусь к тебе со дна.
Все женщины для мига. Ты одна
для вечности. Лицо твоё на фресках.

А тому

Не спрашивай, что было до тебя.
Ты был лишь сон, давно забыл его я.
По кругу зла под ружьями конвоя
нас нежил век, терзая и губя.

От наших мук в лесах седела хвоя,
хватал мороз, дыхание клубя.
В глуби меня угасло всё живое,
безвольный дух в печали погребя.

В том страшном сне, минутная, как милость,
чуть видно ты, неведомая, снилась.
Я оживал, в других твой свет любя.

И сам воскрес, и душу вынес к полдню,
и всё забыл, и ничего не помню.
Не спрашивай, что было до тебя.

Кохання Бориса Чічібабіна настільки сильне, що з часом образ коханої не зів'яв. Життя проходило, накладало на закоханих своє тавро, але, як і завжди, всі найкращі почуття і слова тільки для Неї, Коханої.

В лесу, где веет Бог, идти с тобой неспешно...
Вот утро тклет паук – смотри, не оборви...
А слышишь, как звучит медлительно и нежно
В мелодии листвы мелодия любви?

По утренней траве как путь наш тих и долог!
Идти бы так всю жизнь – куда, не знаю сам.
Давно пора начать поклажу книжных полок –
И в этом ты права – раздаривать друзьям.

Нет в книгах ничего о вечности, о сини,
как жук попал на лист и весь в луче горит,
как совести в ответ вибрируют осины,
что белка в нашу честь орешником творит.

А где была любовь, когда деревья пахли
и сразу за шоссе кончались времена?
Она была везде, кругом и вся до капли
в богослуженье рос и трав растворена.

Какое счастье знать, что мне дано во имя
твоё в лесу твоём лишь верить и молчать!
Чем истинней любовь, тем непреодолимей
на любящих устах безмолвия печать.

1990 р.

І звучать рядки переповнені вдячністю за щасливо прожиті роки в адресу Коханої за те, що була готова все своє життя іти поряд з Коханим однією стежиною... А тому не страшний для поета Суд Божий, бо з ним любов...

1 января 1993 года

Покамест я бессмертен и всемогущ,
ещё с утра
со всех концов зову на праздник Лилин
друзей добра.

Зову тихонь таимостей и странствий
и думных дрем,
а ты одна повелевай и властвуй
за сим столом.

А в полночь вдруг подумаю «да ну вас!»
и вспомнишь ты,
как в детстве хмуром льнула и тянулась
к теплу мечты,

как был сиротским примерком искрошен
твой ранний цвет
и ветром сдул, безгрешен и безгрошен,
в колодец лет.

Боясь с мурой всеобщего устава
попасть впросак,
в большом пути скрывала, что устала
нести рюкзак.

Привыкла жить тайком, мечту свою ты
в быту храня,
и были б дружбы, дети и уюты,
не будь меня.

Не встреть меня, жила б себе в покое,
в дарах дорог, -
за что ж тебе казнилище такое
устроил рок?

В мой мерзлый мрак, с работы ли, с базара,
свой свет внесла
и жизнь мою безвестную спасала,
не помня зла.

Когда б не ты, я был бы нети отдан,
в когтях беды
давно став трупом или идиотом,
когда б не ты.

Жужжливым летом в памяти пахучей
медвяных крыл
ты мне дарила с воздухом созвучий
Литву и Крым.

Не нам с тобой мирить людей и нелюдь
ненастных дней, -
ты ж всем кругом добро б хотела сделать,
кто нас бедней.

Светлы тобой прельстительная чара
и тайный зов,
в тебе одной причина и начало
моих стихов.

Прожитых лет обузы и темноты,
тоску и гнев
прости мне в день рождения твоего ты
под Новый год.

Присев к столу от кухонного газа,
от лжи обид,
ты улыбнешься мне, иконноглаза,
и Бог простит.

Ещё не раз твои труды и брашна
меня спасут.
Когда любовь, то с ней идти не страшно
на Страшный Суд.

Но даже там на спрос Судьи святого,
чтоб дух спасти,
я не смогу неведомого слова
произнести.

Так, багато приемних подій було у житті Бориса Чічібабіна. Виступ на конференції фізиків у Москві, авторський вечір у бібліотеці ім. Некрасова, авторський вечір у Центральному Будинку літераторів ... Поїздки, вечори, виступи...

Вибори – 89. Виступають Б. Чічібанін. Поряд – Є.Євтушенко. Харків.

**Б. Чічібабін і З. Гердт на святкуванні 100-літнього ювілею Б. Пастернака.
Москва. 1990 рік.**

**Б. Чічібабін читає вірші. 99-річчя К. Г. Паустовського.
Таруса. 1991 рік.**

І так все життя. А поряд – завжди вірна подруга, кохана Лілія Карась-Чічібабіна.

„Ліля буквально опікувала його все життя. Якби не Ліля, він, можливо, помер би ще раніше з його підірваним здоров'ям. На всіх виступах він повинен був бачити Лілю, зустрітися з нею поглядом і зрозуміти, приймає вона те, що він говорить, чи ні. Або ж бували випадки, що він від хвилювання забував, про що говорити далі. Він подивиться на Лілю і вона йому підкаже. Тому куди б його не запросили, він без Лілі не їздив і не ходив”, - згадує сестра Б.Чічібабіна Лідія Гревізирська.

Учень-літературознавець. На душі у поета чисто і тихо. Тепер уже і думки про кінець життя зовсім не такі, як раніше. На смерть поет дивиться уже по-іншому.

„ Грустно, любимая, скоро конец
мукам и поискам.

Примем с отрадою тихий венец –
церковь в Коломенском ”.

Любов поета міцна, чиста, вічна, а тому і бажання подитячому чисті, довірливі, світлі :

Когда уйдут в бесповоротный путь
Любви моей осенние светила,
ты напиши хоть раз когда-нибудь
стихи про то, как ты меня любила,
Я не прошу: до смерти не забудь.
Ты и сама б до смерти не забыла,
Но напиши про всё, что с нами было,
Не дай добру в потоке утонуть.

Учень-літературознавець. „Я давно не писала віршів. Але після кончини Бориса Олексійовича і до сорока днів я написала дванадцять плачів про моє Горе і читала їх після молитв на протязі дня ”, – розповідає Лілія Карась, дружина поета.

И все, приняв, как ты мне свет открыл,
всё думаю, за что мне счастье было?
За что нас Бог двоих благословил?
И сделал так, чтоб я тебя любила,
чтоб жизнь моя прошла не в пустоте,
...а в таинстве священного пожара,
в прекрасной и суровой высоте...

Висновки. Довести правдивість вислову Б. Чічібаніна: „Те, про що я написав, – це і є моє життя...”

(В житті і творчості поета Бориса Чічібаніна особливе місце займає тема кохання. Тож щаслива та людина, яка поринула в океанічний світ поезії митця, яка прилучилася до його неперевершених шедеврів, пристрасних, щирих, відвертих, іноді, можливо, категоричних, але таких близьких своєю простою, природністю, глибиною, розумінням життям.)

Поет писав своє життя так, як відчував, писав те, що переживав.

Здається, жодної струнки свого почуття, жодної своєї думки він не залишить без уваги, не зробив таємницею, все, дякуючи таланту, доніс до читача, дав можливість проникнути у найсокровеніше душі, прослідкувати і разом з тим пережити душевну драму, той трагізм випробувань, які послала йому доля, ті щасливі і неповторні миті життя, якими нагородив його Бог.)

– Чи актуальна тема кохання в наш час?

(Тема кохання актуальна в усі часи. Але в наш час, коли молодій людині важко розібратися у справжньому і фальшивому, гуманному і аморальному, чистому і низькому, вона набуває особливо великого значення. Тож ми мали можливість сьогодні прилучитися до високої творчості, до справжніх поетичних цінностей. Твори Чічібабіна допомогли нам замислитися над сенсом буття, а також побачити красиве у житті, красиве у душі, красиве у мистецтві...)

V. Домашнє завдання.

Письмова відповідь на запитання: „Як поєдналися у поезії Б. Чічібабіна інтимна та пейзажна лірика?”